

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Femte Afdeling)

11. september 2014*

»Traktatbrud — statsstøtte, der er uforenelig med det indre marked — tilbagesøgningsforpligtelse — artikel 108, stk. 2, TEUF — forordning (EF) nr. 659/1999 — artikel 14, stk. 3 — kommissionsafgørelse — foranstaltninger, der skal træffes af medlemsstaterne«

I sag C-527/12,

angående et traktatbrudssøgsmål i henhold til artikel 108, stk. 2, TEUF, anlagt den 20. november 2012,

Europa-Kommissionen ved T. Maxian Rusche og F. Erlbacher, som befuldmægtigede, og med valgt adresse i Luxembourg,

sagsøger,

mod

Forbundsrepublikken Tyskland ved T. Henze og K. Petersen, som befuldmægtigede,

sagsøgt,

har

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, T. von Danwitz, og dommerne E. Juhász (refererende dommer), A. Rosas, D. Šváby og C. Vajda,

generaladvokat: N. Wahl

justitssekretær: fuldmægtig A. Impellizzeri,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 4. december 2013,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 13. februar 2014,

afsagt følgende

* Processprog: tysk.

Dom

- 1 I sin stævning har Europa-Kommissionen nedlagt påstand om, at det fastslås, at Forbundsrepublikken Tyskland har tilsidesat sine forpligtelser i henhold til artikel 108, stk. 2, TEUF, artikel 288 TEUF, effektivitetsprincippet, artikel 14, stk. 3, i Rådets forordning (EF) nr. 659/1999 af 22. marts 1999 om fastlæggelse af regler for anvendelsen af [artikel 108 TEUF] (EFT L 83, s. 1) samt artikel 1, 2 og 3 i Kommissionens afgørelse 2011/471/EU af 14. december 2010 om Tysklands statsstøtte C-38/05 (ex NN 52/04) til Biria-gruppen (EUT 2011 L 195, s. 55), idet den ikke har vedtaget alle de nødvendige foranstaltninger for at muliggøre en omgående og effektiv gennemførelse af denne afgørelse ved tilbagesøgning af den tildelte støtte.

EU-retten

- 2 Følgende fremgår af 13. betragtning til forordning nr. 659/1999:

»i tilfælde af ulovlig støtte, som er uforenelig med fællesmarkedet, skal den effektive konkurrence genetableres; til det formål er det nødvendigt, at støtten, inklusive renter, omgående tilbagebetales; tilbagebetalingen bør ske i overensstemmelse med procedurerne i national ret; anvendelsen af disse procedurer må ikke — ved at forhindre en omgående og effektiv gennemførelse af Kommissionens beslutning — være til hinder for en genskabelse af normale konkurrencevilkår; med henblik herpå bør medlemsstaterne træffe alle nødvendige foranstaltninger til at sikre, at Kommissionens beslutning fungerer efter hensigten.«

- 3 Forordningens artikel 14 med overskriften »Tilbagebetaling af støtte« bestemmer:

»1. I negative beslutninger om ulovlig støtte bestemmer Kommissionen, at den pågældende medlemsstat skal træffe alle nødvendige foranstaltninger til at kræve støtten tilbagebetalt fra støttemodtageren, i det følgende benævnt »beslutning om tilbagebetaling«. Kommissionen kræver ikke tilbagebetaling af støtten, hvis det vil være i modstrid med et generelt princip i fællesskabslovgivningen.

2. Den støtte, der skal tilbagebetales i medfør af en beslutning om tilbagebetaling, skal indeholde renter beregnet på grundlag af en passende sats, der fastsættes af Kommissionen. Renterne betales fra det tidspunkt, hvor den ulovlige støtte var til støttemodtagerens rådighed, og indtil den tilbagebetales.

3. Med forbehold af eventuel kendelse fra [Den Europæiske Unions Domstol] efter [artikel 278 TEUF] skal tilbagebetalingen ske omgående og i overensstemmelse med gældende procedurer i den pågældende medlemsstats nationale ret, forudsat at disse giver mulighed for omgående og effektiv gennemførelse af Kommissionens beslutning. Til det formål og i tilfælde af søgsmål ved de nationale domstole træffer de pågældende medlemsstater alle nødvendige foranstaltninger, som er til rådighed i deres respektive retssystemer, herunder også foreløbige foranstaltninger, dog med forbehold af fællesskabsretten.«

- 4 Nævnte forordnings artikel 23, stk. 1, med overskriften »Manglende overholdelse af beslutninger og domme« bestemmer:

»Retter den pågældende medlemsstat sig ikke efter betingede eller negative beslutninger, navnlig i sager, der henvises til i artikel 14, kan Kommissionen indbringe sagen direkte for Domstolen i overensstemmelse med [artikel 108, stk. 2, TEUF].«

Sagens baggrund

- 5 MB System GmbH & Co. KG (herefter »MB System«) er en del af Biria-koncernen. MB System fremstillede cykler indtil slutningen af 2005, hvor selskabet indstillede cykelproduktionen og solgte de materielle aktiver, som det anvendte hertil. Herefter har MB Systems selskabsformål været administration af fast ejendom.
- 6 Technologie-Beteiligungsgesellschaft mbH (herefter »TBG«) er et helejet datterselskab af Kreditanstalt für Wiederaufbau, som er et offentligt af Forbundsrepublikken Tyskland kontrolleret organ. Det finansierer små og mellemstore virksomheder i den teknologiske sektor gennem kapitalindskud. Efter flere omstruktureringer overtog TBG i 2003 alle aktiverne i gbb-Beteiligungs AG, som i 2001 havde finansieret Bike Systems GmbH & Co. Thüringer Zweiradwerk KG, der var MB Systems retlige forgænger, i form af et passivt kapitalindskud i dette selskab. Dette kapitalindskud blev ikke anmeldt til Kommissionen som statsstøtte. Parterne er enige om, at det udgjorde statsstøtte, idet den rentesats, der var aftalt som kompensation herfor, var lavere end markedsrenten.
- 7 Ovennævnte kapitalindskud blev foretaget ved en privatretlig kontrakt.
- 8 Den 20. oktober indledte Kommissionen efter flere klager indgivet af konkurrenter en formel undersøgelsesprocedure i henhold til artikel 108, stk. 2, TEUF.
- 9 Ved beslutning 2007/492/EF af 24. januar 2007 om Tysklands statsstøtte C-38/2005 (ex NN 52/2004) til Biria-gruppen (EUT L 183, s. 27) fandt Kommissionen, at det undersøgte kapitalindskud udgjorde støtte, der var uforenelig med det indre marked, og pålagde Forbundsrepublikken Tyskland at træffe alle nødvendige foranstaltninger for at tilbagesøge støtten (herefter »den første beslutning«). Denne beslutning blev annulleret den 3. marts 2010 ved Den Europæiske Unions Rets dom Freistaat Sachsen mod Kommissionen (T-102/07 og T-120/07, EU:T:2010:62).
- 10 Efter Kommissionens beslutning tilsendte TBG den 16. februar 2007 MB System en anmodning om tilbagebetaling af den statsstøtte, der svarede til den fordel, der fulgte af anvendelsen af en lavere rentesats end markedsrenten. MB System nægtede at betale.
- 11 Det endelige beløb, der skulle tilbagebetales, blev fastsat sammen af parterne i oktober 2007 og udgjorde 697 456 EUR.
- 12 Efter at MB System havde nægtet at efterkomme en ny anmodning om tilbagebetaling, anlagde TBG den 10. april 2008 et søgsmål for Landgericht Mühlhausen (den regionale domstol i Mühlhausen) med påstand om betaling af det nævnte beløb. Dette søgsmål var støttet på den første beslutning samt på en tilsidesættelse af artikel 108, stk. 3, TEUF og § 134 i Bürgerliches Gesetzbuch (den tyske borgerlige lovbog), eftersom den pågældende støtte ikke var blevet anmeldt.
- 13 Det følger af de tyske retsinstansers faste praksis, at en kontrakt, som indebærer statsstøtte, og som er indgået i strid med artikel 108, stk. 3, TEUF, er ugyldig i henhold til § 134 i Bürgerliches Gesetzbuch. Annullationen af den første beslutning medførte derfor ikke, at det søgsmål, der verserede for Landgericht Mühlhausen, var ugyldigt.
- 14 Retsmødet for Landgericht Mühlhausen blev afholdt den 26. november 2008 uden MB Systems befuldmægtigedes tilstedeværelse. Denne retsinstans afsagde derfor en udeblivelsesdom, der var midlertidigt eksigibel (herefter »udeblivelsesdommen«), og som gav TBG mulighed for at foretage tvangsfuldbyrdelse af sin fordring i MB Systems aktiver. Den 19. december 2008 fremsatte MB System indsigelser mod denne dom.

- 15 Ved kendelse af 9. januar 2009 udsatte nævnte retsinstans tvangsfuldbyrdelsen af udeblivelsesdommen på betingelse af, at MB System stillede en sikkerhed på 840 000 EUR i form af enten et indskud hos Landgericht Mühlhausen eller en kaution.
- 16 På baggrund af den sag, der på dette tidspunkt verserede for Retten, besluttede Landgericht Mühlhausen ved kendelse af 17. marts 2009 at udsætte den for denne ret verserende sag.
- 17 Den 7. april 2009 appellerede TBG denne afgørelse om udsættelse til Thüringer Oberlandesgericht (den regionale appelret i Thüringen). Denne appel blev forkastet den 25. januar 2010. Den 25. februar 2010 iværksatte TBG reviansanke ved Bundesgerichtshof (forbundsdomstolen). Ved kendelse af 16. september 2010 fandt sidstnævnte retsinstans, at Landgericht Mühlhausens kendelse af 17. marts 2009 om udsættelse af sagen samt Thüringer Oberlandesgerichts kendelse af 25. januar 2010, som stadfæstede denne kendelse, var blevet uden genstand efter Rettens annullation af den første beslutning.
- 18 Efter Rettens annullation af den første beslutning vedtog Kommissionen afgørelse 2011/471, som er omhandlet i nærværende sag (herefter »den omhandlede afgørelse«), hvis konklusion er affattet således:

»Artikel 1

Tysklands støtte til fordel for Bike Systems GmbH & Co. Thüringer Zweiradwerk KG (nu MB System) [(herefter den omtvistede støtte)] er uforenelig med fællesmarkedet. Støtten omfatter følgende foranstaltninger:

Foranstaltning 1: et passivt kapitalindskud i Bike Systems GmbH & Co. Thüringer Zweiradwerk KG (nu MB System) på 2 070 732 EUR.

[...]

Artikel 2

1. Tyskland kræver den i artikel 1 omhandlede støtte tilbagebetalt af støttemodtageren.
2. Tilbagebetalingen skal ske omgående og i overensstemmelse med gældende procedurer i den pågældende medlemsstats nationale ret, forudsat at disse giver mulighed for omgående og effektiv gennemførelse af beslutningen.

[...]

Artikel 3

1. Tilbagesøgningen af den i artikel 1 omhandlede støtte iværksættes omgående og effektivt.
2. Tyskland sørger for, at denne afgørelse er efterkommet senest fire måneder efter, at den er meddelt de tyske myndigheder.

[...]

Artikel 5

Denne afgørelse er rettet til Forbundsrepublikken Tyskland.«

- 19 Kommissionen blev ved Rettens dom af 3. juli 2013, MB System mod Kommissionen (T-209/11, EU:T:2013:338), frifundet i det søgsmål, som MB System havde anlagt til anfægtelse af den omhandlede afgørelse.
- 20 Den 21. marts 2011 indgav TBG en begæring for Amtsgericht Nordhausen (den regionale domstol i Nordhausen) om registrering af retspant under tvangsfuldbyrdelse af udeblivelsesdommen. Den 1. juni 2011 blev den begærede retspant registreret. Den 21. juli 2011 foranstaltede Amtsgericht Nordhausen på grundlag af TBG's begæring om at sælge fast ejendom tilhørende MB System på auktion indhentelse af en ekspertvurdering af deres handelsværdi.
- 21 Som led i proceduren vedrørende gennemførelse af den omhandlede afgørelse udsatte Landgericht Mühlhausen atter proceduren ved kendelse af 30. marts 2011 på MB Systems begæring. Den 14. april 2011 appellerede TBG atter til Thüringer Oberlandesgericht, som forkastede appellen ved kendelse af 28. december 2011. Den 26. januar 2012 TBG iværksatte TBG revisionsanke ved Bundesgerichtshof, som ophævede de lavere retsinstansers afgørelser den 13. september 2012. Den for Landgericht Mühlhausen verserende procedure fortsatte således at regne fra den 27. marts 2013.
- 22 Den 25. juli 2012 fastsatte Amtsgericht Nordhausen på grundlag af ekspertvurderingen af 22. maj 2012 MB Systems faste ejendoms handelsværdi til 1 893 700 EUR. Datoen for auktionssalget blev fastsat til den 10. april 2013. På tidspunktet for retsmødet afholdt for Domstolen den 4. december 2013 var auktionssalget endnu ikke gennemført, hvorfor den omtvistede støtte ikke havde kunnet tilbagesøges.
- 23 I betragtning af, at den omhandlede afgørelse næsten to år efter dens vedtagelse endnu ikke var gennemført, har Kommissionen anlagt nærværende søgsmål. Forbundsrepublikken Tyskland har ikke anfægtet denne afgørelses velbegrundethed og sin forpligtelse til at tilbagesøge den omtvistede støtte hos MB System. Parterne er enige om, at det samlede beløb, der skal tilbagesøges, udgjorde 816 630 EUR, da Kommissionen indgav sin stævning.

Om søgsmålet

Parternes argumenter

- 24 Kommissionen har gjort gældende, at Forbundsrepublikken Tyskland ikke har truffet alle de nødvendige foranstaltninger for at muliggøre en gennemførelse af den omhandlede afgørelse ved tilbagesøgning af den omtvistede støtte.
- 25 Kommissionen har indledningsvis bemærket, at den pågældende medlemsstat i henhold til artikel 14, stk. 3, i forordning nr. 659/1999 i princippet frit kan vælge, hvordan den i henhold til national procesret vil sikre gennemførelsen af Kommissionens afgørelse med påbud om tilbagesøgning af støtte, der er uforenelig med det indre marked, forudsat at effektivitetsprincippet imidlertid overholdes. Det er dog Kommissionens opfattelse, at den fremgangsmåde, som Forbundsrepublikken Tysklands har valgt i det foreliggende tilfælde, med henblik på at tilbagesøge støtten, nemlig et søgsmål med påstand om tilbagebetaling anlagt for de civile tyske retsinstanser, ikke muliggjorde en omgående og effektiv gennemførelse af den omhandlede afgørelse. Som følge af den sædvanlige varighed af retslige procedurer var det nemlig umuligt for Forbundsrepublikken Tyskland at foretage en effektiv tilbagesøgning af den omtvistede støtte inden for den frist på fire måneder, der var fastsat i den omhandlede afgørelse.
- 26 Kommissionen har således gjort gældende, at eftersom en omgående og effektiv gennemførelse af den omhandlede afgørelse ikke blev sikret ved at benytte de tyske civilretlige procedurer, skulle EU-retten i henhold til artikel 14, stk. 3, andet punktum, i forordning nr. 659/1999 have forrang for national procesret, og Forbundsrepublikken Tyskland skulle selv udstede en gennemførelsesakt ved at vedtage

en administrativ retsakt med påbud om tilbagebetaling af den omtvistede støtte ved at støtte sig direkte på EU-retten. EU-retten giver nemlig hjemmel til, at Forbundsrepublikken Tyskland vedtager en sådan administrativ retsakt. Den omhandlede afgørelse udgør i den henseende en sådan hjemmel, uanset at den ikke direkte forpligter MB System til at tilbagebetale den omtvistede støtte. Artikel 14, stk. 3, i forordning nr. 659/1999 og artikel 108, stk. 2, første afsnit, TEUF udgør ligeledes en sådan hjemmel.

- 27 Kommissionen har i den forbindelse overordnet gjort gældende, at den pågældende medlemsstat i tilfælde af en afgørelse med påbud om tilbagesøgning af støtte, der er ulovlig og uforenelig med det indre marked, har en forpligtelse hvad angår resultat, der forpligter den til at foretage en effektiv tilbagesøgning af denne statsstøtte inden for den af Kommissionen fastsatte frist, og ikke en forpligtelse hvad angår midler, der er begrænset til, at den inden for denne frist iværksætter tilbagesøgningsproceduren. I det foreliggende tilfælde skulle den omtvistede støtte have været tilbagesøgt inden for den frist, der er fastsat i den omhandlede afgørelses artikel 3. Forbundsrepublikken Tyskland havde dermed ansvaret, såfremt dette resultat ikke blev nået, således at denne støtte reelt skulle have forladt den begunstigedes aktiver inden for den fastsatte frist.
- 28 Subsidiært har Kommissionen gjort gældende, at Forbundsrepublikken Tyskland, såfremt det antages, at den midlertidigt eksigible udeblivelsesdom gav mulighed for en omgående og effektiv gennemførelse af den omhandlede afgørelse, under alle omstændigheder ikke har benyttet dette grundlag med henblik på omgående og effektivt at tilbagesøge den omtvistede støtte.
- 29 Kommissionen har bemærket, at Forbundsrepublikken Tyskland, selv om fristen for tilbagesøgning af den omtvistede støtte i den omhandlede afgørelse var fastsat til fire måneder, først indgav en begæring om tvangsfuldbyrdelse i medfør af udeblivelsesdommen den 21. marts 2011, dvs. mere end tre måneder efter vedtagelsen af denne afgørelse.
- 30 Kommissionen har i replikken endvidere fremhævet, at der fra datoen mellem den ovennævnte begæring om tvangsfuldbyrdelse og den 10. april 2013, som var den fastsatte dato for et salg på tvangsauktion af støttemodtagerens faste ejendom, gik næsten to år, som var kendetegnet ved Forbundsrepublikken Tysklands åbenbare passivitet.
- 31 Den tyske regering har anført, at EU-retten ikke pålægger medlemsstaterne den form, under hvilken de skal yde statsstøtte. I henhold til tysk ret, hvorefter statsstøtte kan tildeles ved administrative retsakter samt offentligretlige eller privatretlige kontrakter, afgør valget af formen af den akt, hvorved støtten tildeles, den måde, hvorpå denne støtte kan tilbagesøges. I det foreliggende tilfælde blev den omtvistede støtte ydet til MB System af TBG, der er et privatretligt investeringsselskab ejet af den tyske stat, som led i en privatretlig kontrakt. Eftersom MB System ikke har efterkommet anmodningen om tilbagebetaling af denne støtte, har de offentlige myndigheder følgelig ikke beføjelse til selv at gennemføre den omhandlede afgørelse, men skal fremsætte deres krav på tilbagebetalings af den nævnte støtte for de civile domstole.
- 32 Den tyske regering har gjort gældende, at det i medfør af princippet om offentlige myndigheders retsakters lovlighed og om sondringen mellem offentligretlige og privatretlige retsakter følger af tysk ret og navnlig af § 20, stk. 3, i Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (Forbundsrepublikken Tysklands forfatning), at de offentlige myndigheder kun har beføjelse til at handle ved en administrativ retsakt med henblik på at tilbagesøge statsstøtte, når denne støtte er ydet i form af en offentligretlig administrativ retsakt, og der foreligger lovhjemmel, som giver dem bemyndigelse til at vedtage en sådan retsakt. En offentlig myndighed har i henhold til tysk ret ikke beføjelse til ved en offentlig myndighedsakt at gribe ind i og ophæve en privatretlig kontrakt. Tysk ret giver heller ikke en generel beføjelse, som giver en sådan myndighed beføjelse til at handle inden for næsten alle områder.

- 33 Den tyske regering har tilføjet, at selv en administrativ retsakt vedtaget af en offentlig tysk myndighed under alle omstændigheder kan anfægtes for domstolene af støttemodtageren. Forsinkelser er således altid mulige. En sådan situation er blot en følge af princippet om en effektiv domstolsbeskyttelse. Det er følgelig ikke godtgjort, at vedtagelsen af en administrativ retsakt reelt ville give mulighed for en hurtigere tilbagesøgning af den omtvistede støtte end anlæggelsen af et civilt søgsmål.
- 34 Det er endvidere den tyske regerings opfattelse, at de EU-retlige forskrifter heller ikke kan anses for at udgøre en lovhjemmel, der giver den beføjelse til at vedtage en administrativ retsakt. Den omhandlede afgørelse er nemlig adresseret til den pågældende medlemsstat uden nærmere at fastsætte den måde, hvorpå den nationale tilbagesøgningsprocedure af støtten skal foregå. Endvidere indeholder artikel 14, stk. 3 i forordning nr. 659/1999 heller ikke oplysninger om proceduren for tilbagesøgning af støtten. Denne bestemmelse såvel som Kommissionens afgørelser som den her omhandlede regulerer alene forholdet mellem Kommissionen og den pågældende medlemsstat og henviser i øvrigt blot til national procesret. Endvidere er artikel 108, stk. 2, første afsnit, TEUF ikke tilstrækkelig udtømmende til at skabe direkte virkning i forhold til borgerne og bestemmer, at Kommissionen først skal vedtage en bindende beslutning med henblik på tilbagesøgning af støtte, der er uforenelig med det indre marked.
- 35 Den tyske regering har ligeledes gjort gældende, at den frist, som Kommissionen har fastsat for en afgørelse som den her omhandlede, skal fortolkes som en frist til at handle og ikke som en gennemførelsesfrist. Den pågældende medlemsstat er inden for denne frist kun forpligtet til at indlede og iværksætte alle nødvendige foranstaltninger for at muliggøre tilbagesøgning af den pågældende støtte og for at genoprette de normale konkurrencevilkår. Denne fortolkning er i overensstemmelse med ordlyden af artikel 14, stk. 3, første punktum, i forordning nr. 659/1999, som henviser til gældende procedurer i den pågældende medlemsstats nationale ret. I det foreliggende tilfælde har TBG truffet alle nødvendige foranstaltninger for at gennemføre den omhandlede afgørelse, inden fristen fastsat heri udløb.

Domstolens bemærkninger

- 36 Det skal bemærkes, at selv om parterne i deres argumentation har henvist til situationer og faktiske forhold, der ligger inden vedtagelsen af den omhandlede afgørelse, vedrører Kommissionens stævning den manglende gennemførelse af denne afgørelse, som Domstolens undersøgelse ligeledes vedrører.
- 37 Ifølge artikel 14, stk. 1, i forordning nr. 659/1999 fastsætter Kommissionen i sine negative afgørelser om ulovlig støtte, at den pågældende medlemsstat skal træffe alle nødvendige foranstaltninger til at kræve støtten tilbagebetalt fra støttemodtageren. Kommissionen kræver ikke tilbagebetaling af støtten, hvis det vil være i modstrid med et generelt princip i EU-retten.
- 38 Tilbagesøgningen skal i henhold til artikel 14, stk. 3, første punktum, i forordning nr. 659/1999 ske omgående og i overensstemmelse med gældende procedurer i den pågældende medlemsstats nationale ret, forudsat at disse giver mulighed for omgående og effektiv gennemførelse af Kommissionens afgørelse. Til det formål træffer de pågældende medlemsstater i henhold til denne forordnings artikel 14, stk. 3, sidste punktum, alle nødvendige foranstaltninger, som er til rådighed i deres respektive retssystemer, herunder også foreløbige foranstaltninger, dog med forbehold af EU-retten.
- 39 Selv om denne artikels ordlyd afspejler kravene ifølge effektivitetsprincippet (dom Scott og Kimberly Clark, C-210/09, EU:C:2010:294, præmis 20), følger det ligeledes heraf, at anvendelsen af den medlemsstats nationale ret om tilbagesøgning med henblik herpå skal ske i overensstemmelse med princippet om dennes nationale procesautonomi, når der ikke foreligger EU-retlige forskrifter på området, samt under overholdelse af de grundlæggende rettigheder, navnlig retten til en retfærdig rettergang, herunder retten til forsvar. Det følger heraf, at EU-retten ikke kræver, at en kompetent national myndigheds tilbagesøgning af ulovlig støtte hos modtageren skal ske alene på grundlag af Kommissionens afgørelse om tilbagesøgning.

- 40 Den pågældende medlemsstat kan frit vælge de midler, hvormed den vil opfylde sin forpligtelse til at tilbagesøge støtte, der er fundet uforenelig med det indre marked, forudsat at de valgte foranstaltninger ikke er til skade for EU-rettens rækkevidde og effektivitet (dom Scott og Kimberly Clark, C-210/09, EU:C:2010:294, præmis 21 og den deri nævnte retspraksis).
- 41 Hvad angår medlemsstaternes frie valg af midlerne til tilbagesøgning af en sådan støtte har Domstolen præciseret, at denne frihed er begrænset, eftersom disse midler ikke i praksis må umuliggøre gennemførelsen af den tilbagesøgning, der kræves i henhold til EU-lovgivningen (jf. i denne retning dom Mediaset, C-69/13, EU:C:2014:71, præmis 34 og den deri nævnte retspraksis). Anvendelsen af den pågældende medlemsstats nationale procedurer forudsætter, at disse giver mulighed for omgående og effektiv gennemførelse af Kommissionens afgørelse, hvilket er en betingelse, som afspejler det effektivitetsprincip, der er fastsat i Domstolens praksis (dom Kommissionen mod Italien, C-243/10, EU:C:2012:182, præmis 36 og den deri nævnte retspraksis).
- 42 De af medlemsstaten truffene foranstaltninger skal være egnede til at genoprette de normale konkurrencevilkår, som er blevet fordrejet ved tildelingen af den ulovlige støtte, hvis tilbagesøgning er pålagt i henhold til kommissionens afgørelse (dom Scott og Kimberly Clark, EU:C:2010:294, præmis 22 og den deri nævnte retspraksis).
- 43 Følgelig skal spørgsmålet, om den pågældende medlemsstat ved valget af disse midler har opfyldt sine forpligtelser til at tilbagesøge støtte, der er erklæret uforenelig med det indre marked, under hensyn til effektivitetsbetingelsen vurderes fra sag til sag i betragtning af sagens konkrete omstændigheder.
- 44 Det skal i det foreliggende tilfælde fastslås, at Forbundsrepublikken Tyskland ikke kan kritiseres for at have valgt sin civilret og for at have indbragt sagen for de almindelige domstole med henblik på at tilbagesøge den omtvistede støtte. Der foreligger ikke oplysninger i de akter, der er forelagt Domstolen, som umiddelbart kan udelukke anvendelsen af denne lovgivning og af disse domstole, med forbehold for de konkrete omstændigheder for Forbundsrepublikken Tysklands anvendelse af denne ret og medlemsstatens omhu i forbindelse med den effektive tilbagesøgning af den omtvistede støtte.
- 45 Det skal i den forbindelse indledningsvis bemærkes, at den af den nationale ret foretagne kontrol af en betalingsopkrævning, som er udstedt med henblik på tilbagesøgning af ulovlig statsstøtte, og den eventuelle annullation af denne opkrævning blot må anses for et udtryk for princippet om effektiv domstolsbeskyttelse, der i overensstemmelse med Domstolens faste praksis udgør et almindeligt EU-retligt princip (jf. i denne retning dom Scott og Kimberly Clark, EU:C:2010:294, præmis 25 og den deri nævnte retspraksis).
- 46 Det skal ligeledes fastslås, at Forbundsrepublikken Tyskland aldrig har bestridt sin forpligtelse til at tilbagesøge den omtvistede støtte, og at den endvidere har taget konkrete skridt med henblik på denne tilbagesøgning.
- 47 Det er imidlertid ubestridt, at den omtvistede støtte hverken på tidspunktet for Kommissionens anlæggelse af søgsmålet, eller da parterne afgav mundtlige indlæg under retsmødet for Domstolen, var blevet tilbagesøgt, eftersom den ikke var fjernet fra den begunstigede virksomheds aktiver.
- 48 Hvad angår en eventuel begrundelse for denne betydelige forsinkelse har Domstolen fastslået, at den eneste indsigelse, som kan gøres gældende af en medlemsstat over for et af Kommissionen anlagt traktatbrudssøgsmål i henhold til artikel 108, stk. 2, TEUF, er indsigelsen om, at det er absolut umuligt at gennemføre den omhandlede afgørelse (domme Kommissionen mod Tyskland, 94/87, EU:C:1989:46, præmis 8, og Kommissionen mod Frankrig, C-441/06, EU:C:2007:616, præmis 27 og den deri nævnte retspraksis).

- 49 Som generaladvokaten har anført i punkt 92 i sit forslag til afgørelse, kan denne absolutte umulighed ligeledes være af retlig art, når den følger af afgørelser truffet af de nationale retter, forudsat at disse afgørelser er i overensstemmelse med EU-retten.
- 50 I den forbindelse gælder følgende betragtninger for nærværende sag:
- 51 Det skal for det første bemærkes, at det følger af Domstolens praksis, at en medlemsstat, når den støder på vanskeligheder ved gennemførelsen af en kommissionsafgørelse om tilbagesøgning af støtte, skal forelægge Kommissionen disse problemer med henblik på dennes vurdering og give en begrundet begæring for forlængelse af den fastsatte frist, idet den foreslår passende ændringer til denne afgørelse, således at Kommissionen har mulighed for at tage stilling ved en informeret afgørelse. I et sådant tilfælde har medlemsstaten og Kommissionen i medfør af artikel 4, stk. 3, TEU gensidige forpligtelser til loyalt samarbejde med henblik på at overvinde disse vanskeligheder (jf. i denne retning domme Kommissionen mod Tyskland, EU:C:1989:46, præmis 9, Kommissionen mod Italien, EU:C:2012:182, præmis 41 og 42, og Kommissionen mod Grækenland, C-263/12, EU:C:2013:673, præmis 32).
- 52 Det er i det foreliggende tilfælde ubestridt, at Forbundsrepublikken Tyskland ikke har truffet de nødvendige skridt, således som de er anført i Domstolens ovennævnte praksis, som kan tilskynde Kommissionen til at samarbejde med Forbundsrepublikken Tyskland med henblik på at overvinde de vanskeligheder, som de eventuelt er stødt på under anvendelsen af den omhandlede afgørelse, og til at deltage i at finde en passende løsning. Forbundsrepublikken Tyskland har navnlig ikke forelagt Kommissionen problemerne knyttet til tilbagesøgningen af den omtvistede støtte inden for den fastsatte frist med henblik på vurdering, og den har særligt ikke anmodet Kommissionen om en forlængelse af denne frist.
- 53 For det andet har Forbundsrepublikken Tyskland for at begrunde, at den omtvistede støtte, da Kommissionen indgav sin stævning, og, endda indtil retsmødet for Domstolen, hvor parterne afgav mundtlige indlæg, ikke var blevet tilbagesøgt, gjort gældende, at det dels tilkom TBG som det offentlige organ, der havde ydet denne støtte, at træffe de nødvendige skridt til tilbagesøgning af denne støtte, dels at en støtte, der er ydet i henhold til de civilretlige regler, i henhold til den tyske retsorden kun kan tilbagesøges i henhold til de procedurer, der er fastsat heri.
- 54 Det skal i den forbindelse fremhæves, at forpligtelsen til at tilbagesøge den omtvistede støtte ikke blot påhvilede TBG, men ligeledes alle denne medlemsstats offentlige myndigheder på hvert deres kompetenceområde.
- 55 Hvad angår Kommissionens argument om den tyske retsorden skal det bemærkes, at Forbundsrepublikken Tyskland ikke har gjort gældende, at det trufne skridt var det eneste tænkelige for at tilbagesøge den omtvistede støtte, og at andre midler, der gav mulighed for en tilbagesøgning inden for den frist, der var fastsat i den omhandlede afgørelses artikel 3, stk. 2, ikke forelå. Såfremt det måtte vise sig, at de civilretlige regler ikke giver mulighed for at sikre en effektiv tilbagesøgning af den omtvistede støtte, kan det alt efter omstændighederne i den vurderede sag være nødvendigt at undlade at anvende en national bestemmelse (jf. i denne retning dom Kommissionen mod Frankrig, C-232/05, EU:C:2006:651, præmis 53) og benytte andre foranstaltninger, idet sådanne foranstaltninger ikke kan udelukkes af grunde, der vedrører den nationale retsorden.
- 56 Endelig skal det bemærkes, at i overensstemmelse med Domstolens praksis vedrørende anvendelsen af de EU-retlige bestemmelser på statsstøtteområdet følger der ligeledes af artikel 4, stk. 3, TEU en forpligtelse for de nationale retter til loyalt at samarbejde med Kommissionen og Unionens retsinstanser. Inden for dette samarbejde skal de nationale retter træffe alle almindelige eller særlige foranstaltninger, som er egnede til at sikre opfyldelsen af de forpligtelser, der følger af EU-retten, og afholde sig fra at træffe foranstaltninger, som kan forhindre gennemførelsen af traktatens formål (jf. i denne retning dom Mediaset, EU:C:2014:71, præmis 29 og den deri nævnte retspraksis).

- 57 Det skal ligeledes bemærkes, at som generaladvokaten har anført i punkt 91 i sit forslag til afgørelse, gælder kravene fastsat af Domstolen i domme Zuckerfabrik Süderdithmarschen og Zuckerfabrik Soest (C-143/88 og C-92/89, EU:C:1991:65) og Atlanta Fruchthandelsgesellschaft m.fl. (I) (C-465/93, EU:C:1995:369), ligeledes for de handlinger, der på nationalt plan tilsigter at udsætte proceduren for tilbagesøgning af støtte, som Kommissionen har krævet tilbagesøgt.
- 58 I det foreliggende tilfælde er kravene fastsat i denne retspraksis ikke blevet overholdt, hvorom vidner den omstændighed, at Bundesgerichtshof den 13. september 2012 ophævede de seneste afgørelser om udsættelse af tilbagesøgningsproceduren vedtaget af Landgericht Mühlhausen og Thüringer Oberlandesgericht, idet den fandt, at disse retsinstanser ikke havde foretaget en korrekt vurdering af de kriterier, der er fastsat i Domstolens praksis.
- 59 Under hensyn til omstændighederne i den foreliggende sag og de ovennævnte betragtninger skal det fastslås, at forsinkelsen i gennemførelsen af den omhandlede afgørelse ikke er berettiget. Forbundsrepublikken Tyskland har ikke godtgjort, at det retligt var umuligt for den at anvende passende foranstaltninger med henblik på at give denne afgørelse fuld virkning.
- 60 Det skal bemærkes, at artikel 288 TEUF, som Kommissionen ligeledes har støttet sit søgsmål på, er en almenyldig bestemmelse, hvorimod statsstøtte specifikt er reguleret i artikel 108 TEUF og i forordning nr. 659/1999 om fastlæggelse af regler for anvendelsen af denne artikel. Der er følgelig ikke grund til ligeledes at fastslå et traktatbrud i medfør af artikel 288 TEUF. Den samme konklusion gælder for så vidt angår effektivitetsprincippet, som følger af denne forordnings artikel 14.
- 61 Det skal således fastslås, at Forbundsrepublikken Tyskland har tilsidesat sine forpligtelser i henhold til artikel 108, stk. 2, TEUF, artikel 14, stk. 3 i forordning nr. 659/1999 samt den omhandlede afgørelses artikel 1-3, idet den ikke har vedtaget alle de nødvendige foranstaltninger for at tilbagesøge den omtvistede støtte, der er omfattet af den omhandlede afgørelse, hos støttemodtageren.

Sagens omkostninger

- 62 I henhold til artikel 138, stk. 1, i Domstolens procesreglement pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Da Kommissionen har nedlagt påstand om, at Forbundsrepublikken Tyskland tilpligtes at betale sagens omkostninger, og Forbundsrepublikken Tyskland har tabt sagen, bør det pålægges den at betale sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser udtaler og bestemmer Domstolen (Femte Afdeling):

- 1) **Forbundsrepublikken Tyskland har tilsidesat sine forpligtelser i henhold til artikel 108, stk. 2, TEUF og artikel 14, stk. 3, i Rådets forordning (EF) nr. 659/1999 af 22. marts 1999 om fastlæggelse af regler for anvendelsen af [artikel 108 TEUF] samt artikel 1, 2 og 3 i Kommissionens afgørelse 2011/471/EU af 14. december 2010 om Tysklands statsstøtte C-38/05 (ex NN 52/04) til Biria-gruppen, idet den ikke har vedtaget alle de nødvendige foranstaltninger for at tilbagesøge den statsstøtte, der er omfattet af denne afgørelse, hos støttemodtageren.**
- 2) **Forbundsrepublikken Tyskland betaler sagens omkostninger.**

Underskrifter